

POKLADY TEPLICKÉHO MUZEA

Pozdně gotický oltář Nanebevzetí Panny Marie

V expozici gotického a barokního umění Regionálního muzea v Teplicích, které sídlí na teplickém zámku, zaujímá čelní místo dlouho skrytý pozdně gotický oltář Nanebevzetí Panny Marie zapůjčený z majetku Diecézního muzea v Litoměřicích. Kulturní památka významná nejen pro teplický region, ale také pro příhraniční saskou oblast.

Oltář neznámých mistrů počátku 16. století s ústředním motivem Nanebevzetí Panny Marie pochází z poutního kostela v saském Fürstenau, kde přečkal reformaci a změnu vyznání věřících. Oltář se těšil velké úctě především katolíků, kteří k „milostnému obrazu“ přicházeli z české strany. Starý evangelický kostel podlehl roku 1883 touze po nové církevní stavbě. Rozměrný oltář byl umístěn na radnici ve Fürstenau, kde však trpěl vedrem a suchem a rada obce se posléze rozhodla věnovat oltář včetně menzy do nově zbudované mariánské kaple v Předním Cínovci. K předání došlo na podzim roku 1887. Oltář byl naložen na vůz a ve slavnostním průvodu s družičkami a hudbou převezen do Předního Cínovce, kde byl instalován za zpěvu loretánských litaní a chvalozpěvu Bože, chválíme tebe. Ve farní pamětní knize Cínovce je obsažen prepis darovací listiny, v níž se píše, že oltář, který byl v majetku obce Fürstenau se předává obci Přední Cínovec do majetku zde postavené kaple filiální k mateřskému kostelu Cínovec. Předání stvrzeno podpisem s přáním, „aby se tu co nejdéle konaly bohoslužby k slávě Boží“, dáno ve Fürstenau 1. 11. 1887. Podepsáni Glöcknerstarosta; Hönig, Hanke za obecní radu a Waldemar Winfried Lindner - farář¹. V poutní kapli byl oltář umístěn až do konce druhé světové války. Pouti se konaly 2. července na den svátku Navštívení Panny Marie, svátku „upřímného, čistého, věrného přátelství“ mezi sv. Alžbětou a P. Marií. „Přítel věrný jest obrana mocná, a kdož jej nalézá, nalézá poklad - Přítel věrný jest lékařství života“(biblický text).

Obec Přední Cínovec včetně mariánské kaple zanikla v pohnutém období po roce 1945. Oltář byl přestěhován do barokního kostela Nanebevzetí P. Marie v Cínovci (Zadní Cínovec), kde byl umístěn až do 90. let minulého století. Poté byl oltář (dílo) z majetku římskokatolické farnosti Cínovec převezen do litoměřického biskupství do depozitáře Diecézního muzea v Litoměřicích a v letech 2004-2007 restaurován. Po dohodě Biskupství litoměřického a Regionálního muzea v Teplicích je od 11. 2007 září vystaven v muzejní expozici gotického umění.

Oltářní archa spojuje ústřední motiv Assumpty - Panny Marie jako korunované královny nebes s výjevem z jejího života na reliéfech vnitřních stran oltářních křídel a deskovými malbami zachycujícími Mariino přibuzenstvo na vnější straně křídel. Reliéf s výjevem Narození Panny Marie je součástí predelly, doprovázen je deskovými malbami s postavami šesti apoštolů. Ikonografie oltáře vychází ze silného mariánského kultu 15. století. Reliéfy na vnitřních stranách oltáře zobrazují čtyři ze sedmi radostí P. Marie: Zvěstování, Navštívení, Narození Páně a Klanění sv. tří králů. Assumpta - Panna Maria na půlměsíci ve sluneční záři je nesena dvěma anděly-serafíny, další dva přidržují její korunu, která překrývá do zlatého pozadí vtačenou svatozář s nápisem Sancta Maria Ora Pro (slovo Nobis je nečitelné). Na vnitřních stěnách oltářní archy jsou zachyceny postavy andělů s loutnou a přenosnými varhanami. Ježíšek v náručí Panny Marie drží granátové jablko – v jeho ruce symbol vzkříšení. Předobrazem postavě Panny Marie stejně jako ostatním výjevům byly s největší pravděpodobností grafické listy německého malíře a grafika Martina Schongauera (Colmar 1445/80-1491) nebo grafické listy jeho následníků a napodobitelů. Jejich prostřednictvím byly rozšiřovány invence nizozemského malířství (zejména Jana van Eycka, Rogera van der Weyden) dále do Evropy. Tyto vlivy jsou patrné jak na reliéfních výjevech tak na deskových malbách, kde P. Maria, sv. Anna, Maria Kleofášova i Maria Salome vycházejí z typu sedících madon nizozemských mistrů. Ve sbírce pozdně gotických plastik a deskových obrazů Regionálního muzea v Teplicích se oltář zařadil vedle deskové malby s Narozením Páně (původně součástí opatské galerie v Oseku) z dílny hornorýnského mistra konce 15. století, vycházejícího ze stejného invenčního zdroje jako řezby a malby cínoveckého oltáře.

Oltář přemístěný v roce 1887 do Předního Cínovce nebyl původní. V průběhu průzkumu se zjistilo, že dva prvky tvořící nosnou část menzy pod přemalbou skrývaly nosné prvky původní menzy, mezi kterými se nacházel původně reliéf dodatečně umístěný do raně barokního nástavce oltářní archy. Při restaurování byla nalezena i krycí deska menzy, což umožnilo vrátit sestavu do přibližně původní podoby. Během restaurování byly odstraněny barokní dekorativní řezby a přemalby i další silné vrstvy přemalby z 19. století. Oltářní archu restaurovaly M. Pavlíková a L. Helfertová, predellu E. Votočková. Restaurování bylo financováno z Programu restaurování movitých památek MK ČR a fondů Biskupství Litoměřického.

PhDr. Bohuslava Chleborádová

¹ SOKA Teplice, fond Farní úřad Cínovec, pamětní kniha č. 1, nepaginováno, rešerše dr. V. Honys, NPU, Ústí nad Labem

Obr. 1 Pohled do výklenků teplického zámku s expozicí gotického a barokního umění

Obr. 2 Oltář Nanebevzetí Panny Marie

Obr. 3 a 4 Ukázky maleb na vnějších stranách oltářních křídel s příbuzenstvem Panny Marie provedené olejovou temperou na dřevěné desce

Obr. 5 Jeden z několika reliéfních výjevů z mariánské legendy z polychromovaného lipového dřeva

